

Az 1956-os forradalom és szabadságharc a korabeli amerikai magyar lapok tükrében

BEVEZETÉS

Az 1956-os forradalom a XX. századi magyar történelem egyik legmeghatározóbb eseménye volt, mely a II. világháború utáni bő egy évtized világtörténelmében is fontos szerepet játszott. A kétpólusú világtrend kiépülését követően ez volt az első alkalom, amikor egy nép forradalmat robbantott ki a sztálinista diktatúra ellen, valamint szabadságharcba kezdett a szovjet megszállással szemben. Az eseménysorozat a budapesti diákoknak az egyetemekről kiinduló békés tüntetésével kezdődött 1956. október 23-án, és a fegyveres felkelők ellenállásának felmorzsolásával fejeződött be Csepelen november 11-én. A korabeli nyugati sajtóorgánumok folyamatosan tudósítottak a magyarországi eseményekről, gyakran a címlapon közölve a főbb történéseket. A forradalom (annak leverését követően is) hosszú hónapokra témát szolgáltatott az újságok számára. A cikkek döntő többségéből egyértelműen sugárzott a magyarok melletti kiállás, az elköteleződés, a csodálat. Ez a fajta szellemiség hatotta át az amerikai földrészen a korszakban működő két, magyarok által alapított lap, a Buenos Aires-i székhelyű *Délamerikai Magyarság* és a New York-i központú *Szabad Magyarság* írásait is. Ezzel együtt érdekes áttekinteni, hogy a két hetilap milyen eseményeket, milyen hangsúllyal tárlt lapjain, milyen képet adott a bukott és az új rendszer vezetőiről, valamint a forradalmi történésekben kulcsszerepet betöltő irányítókról, a szabadságharcosokról.

AMERIKAI MAGYAR LAPOK A KORSZAKBAN: DÉLAMERIKAI MAGYARSÁG ÉS SZABAD MAGYARSÁG

A *Délamerikai Magyarság* az Argentínában élő magyar emigráció legjelentősebb folyóiratának számított, melynek első száma 1929. június 29-én jelent meg, kiadója és szerkesztője Faragó Rezső volt, aki később kereskedelmi irodát nyitott az emigrációba kényszerült emberek képviseletére, a lapot pedig 1949-ben eladta. Az újság a második legrégebbi magyar sajtóterméknek minősült Argentínában az először 1924-ben nyomtatásba kerülő *Magyar Szó* után. A *Délamerikai Magyarság* 1929-től kezdve egészen – ilyen néven történt – megszűnéséig, 1962-ig szinte megszakítás nélkül jelent meg, heti rendszerességgel.¹

Az 1940-es évek végétől az argentinai magyar emigrációban ideológiai változás következett be. A kolónia szellemi profilját ettől kezdve már az „új emigránsok” határozták meg, mely egyértelműen megmutatkozott a *Délamerikai Magyarságban* közölt írásokban is. Az 1950-es évek kommunista Magyarországgal szemben a lap hasábjain megjelenő cikkek leginkább a keresztény, Szent István-i Magyarország eszméjét, értékrendjét propagálták. Az olvasók rendszeresen értesülhettek az aktuális külpolitikai eseményekről, Argentínával és Magyarországgal kapcsolatos hírekről. Az újság támogatta Juan Perón rendszerét, ami

¹ Csikós Zuzsanna: Magyar szervezetek és újságok Argentínában (1945-1956). Tiszatáj 1988. 7. sz. 82–87.; H. Kakucska Mária: Magyarok és Argentína. Kisebbségi Szemle 2016. 1. sz. 63–71.

létének, működésének tulajdonképpeni alapfeltétele is volt. Vissza-visszatérően jelentkezett egyesületi híradóval, közreadta ezek programjait. Az irodalmi melléklet minden lapszám szerves, elmaradhatatlan részét képezte. Az utolsó oldalakon az apróhirdetések voltak megtalálhatók, melyek kettős célt szolgáltak. Egyrészt anyagi bevételt jelentettek az újság számára, másrészt a lap fontosnak tartotta, hogy „magyar ember magyar kereskedőnél vásároljon, magyar iparosnál dolgoztasson”, így támogatva a magyar kolónia gazdasági gyarapodását.²

Szinte közvetlenül az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően, 1956. december 14-én indult útjára a *Szabad Magyarság* című emigráns magyar lap New Yorkban, *Végvárunk* alcímmel a fejlécén. Az újság Galambos József, a két világháború közötti időszakban az USA-ba emigrált plébános atya (aki számos amerikai magyar sajtóorgánium szerkesztője volt) szellemi hagyatékát követve fő célként a jaltai világrend ledöntését, Magyarország katonai, politikai, gazdasági függetlenségét, a demokratikus nyugati világhoz való csatolását, valamint a keresztény értékrendet tűzte ki.³ Hattayer József, a kiadó Magyar Publishing Co. elnöke az első lapszám köszöntőjében a következő gondolatokat osztotta meg az olvasókkal: „Amikor a Szabad Magyarság első száma a magyarságra tragikus, hősi időben útjára indul, szeretettel köszöntöm kiadóvállalata nevében olvasóit, részvényeseinket, s a lapbizottságokat. Nagyon kérek mindenkit, a szolgáltni kívánt nagy cél érdekében segítsenek nekünk. Kövessenek el mindent, hogy közösségi lapunk mielőbb megerősödhössék, fejlődhessék, s hetenként többször is minél nagyobb példányszámban megjelenhessék. A lap fejlődéséhez senkinek egyéni érdeke nem fűződik, hisz ez nem egyszerű, s főként nem nyereszkedésre alakult vállalkozás. Legkevésbé fűződik ehhez egyéni érdeke a feladatát áldozattal, önzetlenül végző vezetőségnek, igazgatóságnak. Csak egy érdeket ismerünk, szolgálunk: szabadságharcot vívó tragikus sorsú szülőhazánk érdekét. Azért kérünk támogatást, hogy a lapban angol és magyar nyelven ezt minél eredményesebben tehessük.”⁴ Az újság a hidegháború legkeményebb időszakában magyar és (néha) angol nyelvű cikkekkel buzdította olvasóit a szabad világot veszélyeztető kommunista fenyegetés elleni harcra. Reagálva a magyar sajtótermékek fejlécében gyakran szereplő „Világ proletárjai, egyesüljetek!” jelmondatra, fejlécében az „Anti-Communist Of The World, Unite!” (Világ antikommunistái, egyesüljetek!) szlogennel jelent meg hét esztendőn át hetente, mikor is a kiadóvállalat vesztes pere utáni csődje miatt 1962. december 16-án megszűnt.⁵

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ESEMÉNYEI A DÉLAMERIKAI MAGYARSÁG LAPJAIN

Az 1956-os forradalom és szabadságharc időszaka alatt a *Délamerikai Magyarságnak* három száma jelent meg, október 26-án, november 3-án és november 9-én. Érdekes, hogy ezt követően – ismeretlen okból kifolyólag – közel egy hónapra némaságba burkolózott a hetilap, amire az év folyamán korábban nem volt példa.

Az október 26-ai szám címlapjának fejlécén az Argentínában élő magyarság nemzeti forradalom hősei melletti kiállítását hangoztatják. Pátoszos, nemzeti érzésekkel telített, elszánt gondolatokat megfogalmazva azt írják, ha lehetséges volna, hatvanezer magyar indulna

2 Csikós Zuzsanna: Magyar szervezetek és újságok Argentínában (1945–1956). Tiszatáj 1988. 7. sz. 82–87.

3 <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/SzabadMagyarsag/> (Letöltve: 2019. január 9. 14:58)

4 Köszöntő. Szabad Magyarság 1956. december 14. 4.

5 <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/SzabadMagyarsag/> (Letöltve: 2019. január 9., 14:58)

haza azonnal, óriási repülőgépeken, hogy Magyarország területén vegyen részt az orosz megszállók és az árulók elleni küzdelemben. Követelésük, ahogy a magyar hazafiaké is, hogy vonják ki a szovjet csapatokat Magyarországról.⁶

A vezércikkben részletes beszámolót közölnek az október 23-ától zajló budapesti forradalom főbb eseményeiről. Írnak többek között a fiatalság 16 pontba foglalt követeléseiről, az október 23-ai százezres tüntetésről, a gyűlölt rendszer szimbólumainak (Sztálin-szobor, vörös csillag) eltüntetéséről, a hazugság szócsövének számító budapesti rádió megtámadásáról, az ÁVH és a szovjet harckocsik elleni harcokról, Nagy Imre miniszterelnöki kinevezéséről, vagy Gerő Ernő eltávolításáról és Kádár Jánosnak a kommunista párt főtítkárává történt kinevezéséről. A lap utolsó oldalán, a lapzártakor jelentik rovatban közlik, hogy Nagy Imre tárgyalásokat ígér a szovjet csapatok kivonásáról.⁷

A *Délamerikai Magyarság* november 3-ai számát szinte teljes egészében – leszámítva a kötelező rovatokat – a szabadságharc témája hatja át. Az újság – éreztetve a honfitárs szabadságharcosok iránti elköteleződést, megbecsülést – címlapján nemzeti színű szegéllyel jelent meg. A fejlécen a dél-amerikai magyarok szabadságharcosokhoz intézett üzenetét hozzák. Malasztos, érzelmektől átítatott stílusban reményüknek adnak hangot, hogy a magyar nép kivívja a szabadságát, amiért az egész világ imádkozik.⁸ A vezércikkben – melyet számos fényképpel illusztrálnak – a magyar forradalom és szabadságharc legfrissebb történéseit vázolják fel. Többek között szólnak a szovjet csapatok benyomulásáról, Magyarország Varsói Szerződésből való kilépéséről, és ennek világpolitikai hatásairól. A lap hasonló megmozdulásokra számít a kommunista blokk más országaiban is. A fentiekén túl – jelezve, hogy az események nem csak a fővárosra koncentrálódnak – a győri székhelyű Forradalmi Tanács (mely a forradalom alatt a szovjet csapatok bevonulásáig a nyugati ország rész legfőbb hatalmi szerve volt) vezetőségének összetételéről és követeléseiről írnak.⁹

A továbbiakban óráról órára lebontva, kimerítő részletességgel számolnak be a forradalom budapesti történéseiről, a híradást fotókkal színesítve.¹⁰

A számban hangsúlyosan, több cikkben visszaköszön az Argentínában élő magyarok forradalom melletti kiállása, elköteleződése. Ahogy írják, a Buenos Aires-i magyarok röpcédulák tízezeivel szórták tele a fővárost, melyben követelték a szovjet csapatok azonnali kivonását Magyarországról, valamint az argentin nép támogatását kérték a szabadságharcosok számára. Argentínai magyar szervezetek az amerikai elnöknek és az ENSZ főtítkárának küldtek táviratot, kérve a közbenjárásukat a magyar ügyben. A fentiekén túl a magyar kolónia gyűjtést is szervezett, melynek eredményeképp vért, gyógyszereket és kötszert küldtek Magyarországra.¹¹

Egyesek még ennél is tovább mentek. Keleméry Tamás, Argentínában élő őrnagy rádióüzenetét adja közre a lap, mely szerint 500 magyar önkéntes jelentkező vár elszállításra Argentínából, hogy a szabadságért harcolhasson hazájában. A beszámoló szerint lengyel, horvát, szlovák és kaukázusi bajtársak is jelentkeztek.¹² Az önkéntesek Magyarországra utazására és bevetésére különböző okok miatt végül nem került sor.

6 A budapesti nemzeti felkelés és Argentína magyarjai. *Délamerikai Magyarság* 1956. október 26. 1.

7 Szovjet tankok és repülőgépek ellen a magyar szabadságért harcol Budapest népe. *Délamerikai Magyarság* 1956. október 26. 1., 5., 8.

8 A délamerikai magyarok üzenete a szabadságharcosokhoz. *Délamerikai Magyarság* 1956. november 3. 1.

9 A magyar nép szabadságharca. *Délamerikai Magyarság* 1956. november 3. 1.

10 Így élte át Budapest népe a szabadságharc első napjait. *Délamerikai Magyarság* 1956. november 3. 2, 3.

11 Tiltakozunk a szovjet csapatok barbár bevetése ellen! *Délamerikai Magyarság* 1956. november 3. 5.

12 Harcotok a világ csodálatát váltotta ki. *Délamerikai Magyarság* 1956. november 3. 5.

Az argentinai magyar emigráció prominens személyiségeivel készített rádióinterjút az Amerika Hangja. Mindnyájan egyértelműen hitet tettek a forradalom és szabadságharc célkitűzései mellett.¹³

Az újság beszámol arról is, hogy az Argentínában működő magyar szervezetek, egyházak és lapok október 29-én Argentínai Magyar Segélybizottságot hoztak létre a magyarországi szabadságharc sebesülteinek és általában Magyarország lakosságának megsegítése céljából.¹⁴

A szabadságharc teljes leverése előtt két nappal, november 9-én megjelent lapszám az egy-két héttel korábbiakhoz képest érdekelően jóval borúsabb, letargikusabb, elkeseredettebb hangvételű beszámolókat közöl. A kutatásom alapját képező digitális archívumban a szám első két oldala hiányzik, így a vezércikk nem olvasható. Ezzel együtt a 3. oldalon jelzik, hogy az első oldalon megkezdett írást folytatják, melyben a szabadságharc eseményeit veszik sorra, egészen november 8-ig. Közlik, hogy sokan még harcolnak, de több ezer ember menekült át Ausztriába. Megemlítik, hogy a forradalom idején Győrben álmázó orosz katonaság nagy része nem akart harcolni a magyarok ellen. Ők már régóta a városban éltek, feltételezhetően jó viszonyba is kerültek a lakossággal, és nem akartak fegyvert emelni ellenük. Ezért a szovjet főparancsnokság teljesen új kötelekeket dobott be Győr területén. Kádár Jánost áruló kommunista báb-miniszterelnöknek minősítik.¹⁵

Az újság a *La Razón* című Buenos Aires-i lap november 6-i számának vezércikkét közli egy az egyben. Ebben – kemény szavakat használva – gyalázatos bűncselekménynek, emberiség elleni bűntettnek minősítik azt, ami Magyarországgal, a magyar emberekkel történt, történik. Úgy vélik, a magyar nép hősiességével és bátorságával a XX. század legcsodálatosabb fejezetét írta. Magyarországot a szabadság újjászületett reménységének tekintik.¹⁶

A lap részletesen beszámol arról a gyászmenetről, melyben fekete ruhába öltözött magyar nők vonultak fel az argentin főváros legszebb utcáján, kifejezve fájalmukat a magyar nemzet tragédiája miatt. Amerikai asszonytársaikhoz intéztek felhívást, melyben kérték, helyezzenek nyomást politikusaikra a magyarok megsegítésével kapcsolatban.¹⁷ Magyarországon 1956. december 4-én, tehát már a szabadságharc leverése után történt egy hasonló esemény, melynek során békés, gyászoló nők sokasága vonult egy szál virággal a kezében a Hősök terére, majd onnan a tömeg egy része az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége elé, hogy demonstráljanak a forradalom áldozatainak emlékére.¹⁸

Argentínában, de a világ számos más pontján is, a külhonba szakadt magyarok rendkívül intenzív protestáló tevékenységet fejtettek ki. Buenos Airesben gyűléseket szerveztek azzal a céllal, hogy kifejezzék a szabadságharc ügye melletti elköteleződésüket, valamint, hogy cselekvésre buzdítsák a világ népeit, a nagy nemzetközi szervezeteket.¹⁹

Egy amerikai sajtóorgánium alapján beszámolnak arról, hogy az ENSZ székhelye előtt az Amerikai Magyar Szövetség zászlaja alatt kb. 3000 magyar vonult fel, nyomást gyakorolva a Biztonsági Tanácsra, hogy tűzze napirendjére a „*magyar ügyet*”.²⁰ Ez ugyan megtörtént,

13 A szovjet harckocsik dübörgése felrázta Délamerikát. Az emigráció és a magyar sorsközösség. Kossuth óta a legnagyobb esemény. Délamerikai Magyarság 1956. november 3. 6.

14 Argentínai Magyar Segélybizottság a Szabad Magyarorszáért. Délamerikai Magyarság 1956. november 3. 9.

15 A magyar nép még harcol. Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 3.

16 Magyarország él és élni fog. Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 3.

17 Magyar gyászmenet Buenos Airesben. Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 4.

18 A nők tüntetése. <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=15191&pIdX=5> (Letöltve: 2019. január 19. 9:15)

19 S. O. S. – Dios Salve Nuestras Almas! Világ népei, segítsétek! Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 5.

20 A világ közvéleménye és az Egyesült Nemzetek gyengesége. Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 5.

de a Szovjetunió vétója megakadályozott minden, Magyarország számára kedvező döntés elfogadását.

A világ közvéleménye, a vezető nyugati államok politikusai (Eisenhower amerikai elnök, Adenauer, az NSZK kancellárja) mind csodálatukat és erkölcsi támogatásukat fejezték ki a magyar nép iránt.²¹ A „segítségnyújtás” azonban mindvégig megmaradt ezen a szinten, így a magyar szabadságharcosoknak nem volt esélyük arra, hogy sikerre vigyék küzdelmüket a hatalmas szovjet túlerővel szemben.

A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC UTÓZÖNGÉI ÉS VISSZHANGJA A SZABAD MAGYARSÁG 1956. DECEMBERI HASÁBJAIN

A *Szabad Magyarság* című New York-i magyar emigráns lap indíttatásában a forradalom és szabadságharc eszméihez kötődik. Ebből következően, valamint a történések aktualitása miatt, nem meglepő, hogy a sajtóorgánum első számait szinte kizárólag az említett esemény uralja.

A december 14-ei nyitószám reménykedő hangvételű vezércikkében a szabadságharc újbóli fellángolásáról számolnak be. Az ellenállás többféle módon és területen zajlik. Egyrészt partizánharc formájában, másrészt általános sztrájk és tüntetések révén. Éles szavakkal bírálják Kádár Jánost és kormányát, hazugnak nevezve őket. A fentiekén túl szólnak a nyugati országokba emigrált ezrek befogadásáról, valamint tömegek Szibériába történő deportálásáról.²²

Szintén a címlapon angol nyelvű nyílt levelet közölnek, melynek címzettje az USA kormánya, a Kongresszus, valamint az ENSZ befolyásos tisztségviselői. Követelik többek között a Szovjetunió kizárását az ENSZ-ből, teljes bojkottot vele szemben, a szovjet csapatok kivonását Magyarországról, valamint ENSZ-csapatok Magyarországra küldését az első szabad választások lebonyolításáig.²³

A további oldalakon a szabadságharccal kapcsolatos élménybeszámolókat, érzelmekkel túlfűtött írásokat adnak közre, valamint nagy hangsúlyt helyeznek a történések nemzetközi visszhangjának és Mindszenty József bíboros-hercegprímás sorsának bemutatására.²⁴

Az *Egyesült Államok hadereje készen áll...* című cikkben a szabadságharc világpolitikára gyakorolt hatásait ecsetelik. Az 1956-os év eseményei a harmadik világháború lehetőségét rajzolták az égboltra. Ezzel kapcsolatban az USA haderejének felkészültségéről, technikai arzenáljáról kap alapos képet az olvasó.²⁵

Az újság oldalain átsüt az USA-ba emigrált magyarokkal való együttérzés, a menekültek erkölcsi és anyagi támogatásának szándéka, beilleszkedésük minél zökkenőmentesebbé tételének vágya.²⁶

Lapzártakor érkezett hírben arról számolnak be, hogy külföldi tudósítók értesülései szerint Szerov, a szovjet titkos rendőrség főnöke tartja kezében a hatalmat Magyarországon, aki le akarja váltani Kádár Jánost, és a helyébe Horváth Imrét szándékozik helyezni. (Erre aztán a későbbiekben nem került sor.) A sztrájk, a passzív ellenállás, a fegyveres harcok

21 A szabadságharc visszhangja. Délamerikai Magyarság 1956. november 9. 6.

22 Újból fellángolt a szabadságharc. Szabad Magyarság 1956. december 14. 1–2, 4.

23 An Open Letter. *Szabad Magyarság* 1956. december 14. 1–2.

24 Szabad Magyarság 1956. december 14. 3., 4., 9.

25 Az Egyesült Államok hadereje készen áll... Szabad Magyarság 1956. december 14. 9.

26 A legújabb amerikai magyarok. Magyar áldozatkészség. Szabad Magyarság 1956. december 14. 10.

tovább folynak, a szovjetek pedig még brutálisabb eszközökhöz akarnak nyúlni, hogy ezeket letörjék.²⁷

A *Szabad Magyarország* második száma, mely az 1956-os évben az utolsó is volt egyben, néhány nappal karácsony előtt került az olvasókhoz. A lap a szabadságharc alakulásának tárgyalása mellett Mindszenty József bíboros-hercegprímás szenvedéseit állítja a fókuszba, aki a magyarországi amerikai nagykövetség védelme alatt (ahol a későbbiekben 14 évet töltött) írt könyvet szenvedéseiről. A beszámoló szerint az ávósok a bíboros meztelen testét gumicsővel verték és 29 napig nem hagyták aludni. Mindszenty kijelenti, hogy semmiféle olyan kormányzatot, amelynek bármi köze lenne az oroszokhoz, nem fogad el, ahogyan egyetlen tisztességes magyar se.²⁸

Megszokott módon, a címlapon angol nyelvű cikket is közölnek, melyben az amerikai illetékesek és a közvélemény figyelmét hívják fel a szabadságharcra kapcsolatosan a Nyugat kötelességeire.²⁹

Részletes beszámolóban a szabadságharcban részt vevők különböző csoportjaival készített beszélgetések által arra keresik a választ, hogy kik csinálták, hogyan csinálták a magyar szabadságharcot. Az írás szerint a magyar szabadságharc rendkívül különleges volt, nem hasonlított a világ egyetlen forradalmához, szabadságharcához sem. Csodálatos nemzeti és testvéri szolidaritást érzett mindenki, indíttatástól, értékrendtől függetlenül. A „szabadságkeresők” elképzelésüket is felvázolják a jövő Magyarországaival kapcsolatban.³⁰

A nyugati országokban működő menekült irodák és sajtó feljegyzéseiből számos, a szabadságharchoz kötődő statisztikával ismertetik meg az olvasókat. Többek között megtudhatják, hogy Budapesten és környékén több mint 100 ezer magyar harcolt a szovjetekkel, a rendszerrel szemben, vagy hogy a menekültek között húsz ezer 14 éven aluli gyermek található.³¹

A további oldalakon – az előző számhoz hasonlóan – az amerikai (clevelandi, New York-i, chicagói) magyar szervezetek szabadságharc melletti kiállásáról, különböző megmozdulásairól, az Amerikába menekült honfitársak megsegítéséről szólnak, valamint a forradalommal kapcsolatos szépirodalmi stílusú írásokat közölnek, melyekben a valóság és a fikció keveredése figyelhető meg.³²

A szám záróoldalán az újság bécsi tudósítójának jelentését közlik, mely szerint az osztrák fővárosban a kimenekült szabadságharcosok megalakították a Szabadságharcosok Világszövetségét, mely pártokon felül álló szervezet, ami világszerete a magyar összefogás révén kívánja szolgálni a magyar felszabadulás ügyét.³³

KONKLÚZIÓ

Ahogy azt a fentiekben láthattuk, mindkét amerikai magyar sajtóorgánum rendkívüli érdeklődést tanúsított a forradalom és szabadságharc eseményei iránt. Részletesen szólnak annak alakulásáról, gyakran óráról órára lebontva a főbb történéseket. Mindkét lap beszámolóiból egyértelműen visszaköszön a szabadságharcosok céljaival, értékeivel való

27 A nagy dráma most kezdődik... Szabad Magyarország 1956. december 14. 12.

28 Mindszenty bíboros beszél szörnyű megkínztatásáról. Szabad Magyarország 1956. december 21. 1–2.

29 Was There A Will? Szabad Magyarország 1956. december 21. 1–2.

30 Új ország született. Szabad Magyarország 1956. december 21. 3–4.

31 Százezer szabadságharcos folytat partizánharcot. Szabad Magyarország 1956. december 21. 5.

32 Szabad Magyarország 1956. december 21. 6–11.

33 Szabadságharcosok Világszövetsége alakult Bécsben. Szabad Magyarország 1956. december 21. 12.